

4t ESO

L'HOME ELEFANT

FITXA DE LA PEL·LÍCULA

Direcció: David Lynch

Guió: Christopher DeVore, Eric Bergren i David Lynch, basat en "The Elephant Man and Other Reminiscences", de Sir Frederick Treves, i en "The Elephant Man, a Study in Human Dignity", d'Ashley Montagu

Música: John Morris

Fotografia: Freddie Francis (blanc i negre)

Intèrprets: Anthony Hopkins (Frederick Treves) / John Hurt (John Merrick) / John Gielgud (Carr Gomm) / Anne Bancroft (senyora Kendal) / Freddie Jones (Bytes) / Wendy Hiller (senyora Mothershead)

Nacionalitat: EEUU

Any: 1980

Durada: 120'

Resum

A l'Anglaterra victoriana "mirar monstres" fou una forma acceptada de diversió: pagant només dos penics, es podia contemplar un nan de cap gros, una dona barbuda o un parell de bessons siamesos.

La pel·lícula està basada en la vida real de John Merrick, una persona amb una malaltia degenerativa que el deformà fins a la monstruositat. Per això, fou considerat una atracció de fira en mans d'homes sense escrúpols.

Fou, precisament, en una atracció de fira, on un famós cirurgià de Londres descobreix l'"home elefant", aquest ésser desgraciat a qui una malaltia havia hipertrofiat i deformat horriblement la cara. El doctor Frederick Treves, el famós cirurgià, s'adona que aquell ésser, que en realitat es diu John Merrick i té 21 anys, no és cap idiota com la gent creia, sinó que té una gran sensibilitat i intel·ligència. La malaltia que patia, neurofibromatosis, no li havia atacat el cervell; tenia un desig normal d'estimar i de ser estimat.

Com que Merrick pateix de bronquitis aguda, Treves l'arrabassa de les mans del seu "propietari", el borbato Bytes, que el maltractava. Però Bytes no es resigna a perdre la seva font d'ingressos i segresta Merrick per endur-se'l a Bèlgica, on l'explota com un animal durant dos anys. Ajudat per uns nans, Merrick aconsegueix fugir i tornar a Londres, on el doctor Treves, que l'havia estudiat des del punt de vista mèdic, l'ajudà a viure dignament el poc temps que li quedava.

Pel professorat

Basada en la obra homònima de Bernard Pomerance, la pel·lícula explica la vida de John Carey Merrick, nascut el 5 d'agost de 1862 a Lee Street, Leicester. Va néixer amb una neurofibromatosis que no se li va declarar fins als 5 anys i tenia una afecció tumoral dels nervis perifèrics que es manifestava amb taques i protuberàncies al cos. Va anar a l'escola fins als 11 o 12 anys, època en la que va morir la seva mare. La seva nova mare i els germans no l'acceptaven i ell va marxar de casa. El seu pare el va buscar i es va deixar convèncer per tornar a casa. Als 13 anys va aconseguir una feina en una fàbrica de puros fins que la deformitat de la seva mà dreta li va impedir seguir cargolant les fulles de tabac. Per guanyar-se la vida es va fer pregoner de mercaderies, però com que la seva deformitat anava augmentant, la gent se'l mirava espaordida.

Els metges de Leicester el van intentar ajudar, però no tenien mitjans i els tractaments resultaven molt dolorosos. Així i tot, va restar tres anys a l'hospital. Mentrestant, molta gent encuriosida l'anava a veure. Així fou com se li va acudir la idea de cobrar per mostrar-se i va escriure a Sam Torr, un director de circ, que el va llogar per exhibir-lo com un monstre de fira, fins que un metge, el Dr. Treves, se'l va endur a casa per poder estudiar el seu cas. Va morir el 1883, als 21 anys, a la facultat de medicina del London Hospital, on van conservar el seu esquelet durant molt temps.

La potència del film va més enllà de l'anècdota concreta del cas Merrick i permet generalitzar la metàfora del monstre. Tots som diferents i podem ser, fins i tot, deformes als ulls dels altres.

La pel·lícula manté el to dramàtic fins al final, jugant amb la intriga de no mostrar el rostre de l'home-elefant fins al moment adequat, quan la infermera li dóna l'esmorzar.

Cal fer notar que es va filmar en blanc i negre per tal de recrear l'atmosfera de caire dickenià de l'Anglaterra victoriana, a la manera de Oliver Twist.

Va rebre 8 denominacions a l'Oscar i va tenir un gran èxit de públic.

Selecció DVD

1. Elefants furiosos
2. Un espectacle monstuós
3. Màquines perilloses
4. Demostració privada
5. El terrible home elefant
6. El primer reconeixement
7. La conferència mèdica
8. Una criatura matussera
9. La secció d'aïllament
10. El porter de nit
11. Trencant el silenci
12. Reclamació
13. L'entrevista
14. Per un preu raonable
15. Frederick i Anne Treves
16. Romeu i Julieta

17. L'alta societat londinenca
18. Càrrec de consciència
19. La junta directiva
20. Una nova llar
21. Una diversió cruel
22. On és Mr. Merrick
23. Tornant a l'escenari
24. L'alliberació
25. Crueltat humana
26. L'ovació
27. A la fi la pau
28. Crèdits finals

Proposta de visionat

Pensem que cal veure tota la pel·lícula i, per tant, ens calen dues hores, però no cal que siguin seguides, es pot organitzar un visionat segmentat, com ara: tres quarts d'hora els dos primers dies, per tenir un temps de comentari, i mitja hora el darrer dia per poder treballar el full d'observació.

FULL D'OBSERVACIÓ

Caldrà que els alumnes llegeixin la fitxa abans de veure la pel·lícula per saber què se'ls demana i que tinguin aquest full de paper al davant durant el visionat per anar anotant el que convingui.

El que tu saps

(abans de veure la pel·lícula)

- a. Has vist alguna vegada persones amb un aspecte físic estrany, amb alguna discapacitat? Quin efecte et produeixen?
- b. Com creus que es deu sentir una persona que té algun defecte físic i es mirada com un estrany?
- c. Què sents quan algú et mira de manera "diferent" perquè ets jove o portes piercings o vesteixes de manera no convencional?

Sobre el film

(mentre es veu la pel·lícula)

1. Distinció (i si s'escau també descripció) entre personatges principals i secundaris.
2. Llocs i anys de l'acció (temps transcorregut entre el principi i el final del film: anys, estacions, dies, hores, etc.).

3. Algun comentari important sobre el film: una frase, una imatge, una mirada, etc.
4. Què és el que més t'ha cridat l'atenció?
5. Què creus que no has comprès?
6. Temàtica que planteja la pel·lícula, a parer teu.
7. Formula amb una frase el que més t'hagi interessat.

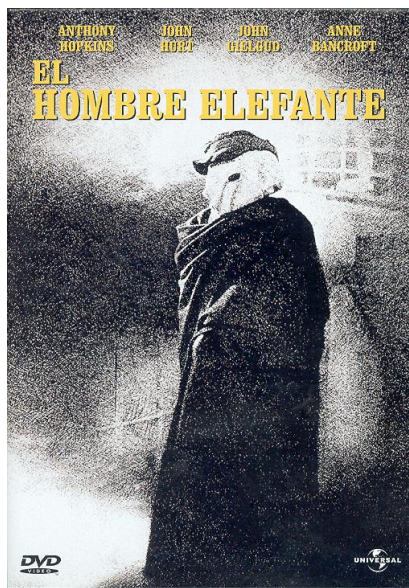
PER COMENÇAR

1. EL TÍTOL I LA CARÀTULA

1.1. El títol

- Què suggereix aquest títol?
- Hi trobarem un film còmic, dramàtic, de terror...?

1.2. Caràtules

Estudi de distintes caràtules relacionades amb el film:

- De cadascuna:
  - Què ens diuen les imatges?
  - De què ens informen les lletres?
  - Hi ha descripció del contingut del film?
- De la que nosaltres usem:
  - Què remarca?
  - Quines expectatives et crea?
  - Què té en comú amb les altres?
  - En què es diferencia?

- Al final del film:
  - Abans de veure la pel·lícula, que et suggeria el títol?
  - Després de veure-la, creus que és un títol adequat?
  - Creus que s'han acomplert les expectatives que t'oferia la caràtula?
  - Què t'hi sobra o què t'hi falta?
  - De les que et mostrem aquí, quina creus que és la més adient?

- Personalitza la caràtula. Dibuixa la teva caràtula a partir de distints elements que pots trobar a Internet: lletres, fotogrames de publicitat, etc.

2. L'ACCIÓ

Espai i temps

- A quina època passa la pel·lícula (inferir-ho pels vestits, edificis, comentaris, etc.)? Justifica la teva resposta.
- On passa l'acció? Descriure els llocs –interiors o exteriors- on passa l'acció.

3. ELS PERSONATGES

Buscar els adjectius que millor defineixin els personatges

	Descripció física	Descripció psicològica
Frederick Treves		
John Merrick		
Carr Gomm		
Senyora Kendal		
Bytes		
Senyora Mothershead		
Porter de l'hospital		
.....		

Utilitza aspectes i adjectius com:

Trets físics:

- Aspecte físic general: alt, prim, ros, fort,...
- Com gesticula, com es mou: elegant, nerviós,...

Trets psicològics

bondadós	perseverant	generós	humil
calmat	solidari	indiferent	obedient
tolerant	ordenat	impacient	colèric
pacient	voluntariós	sincer	respectuós
delicat	amical	bondadós	apassionat

Pla de diàleg:

- La pel·lícula t'ha impactat en algun sentit? En quin?
- Quin missatge creus que ha volgut transmetre el director?
- Quins recursos utilitza el director per presentar el personatge principal com un home d'una sensibilitat excepcional?
- Com contrasta la forma de ser de "l'home elefant" amb els altres personatges?
- A mesura que avança la pel·lícula i tenint en compte la teva primera impressió, canvia la teva opinió sobre John Merrick? És bo refiar-se de les primeres impressions?
- El doctor Frederick i Mrs. Kendal ajuden Merrick, per què ho fan? Què veuen en aquest home? Com s'hi acosten? Com es guanyen la seva confiança?
- Què diries que és més fàcil de canviar i millorar: l'aparença o la manera de ser?
- Creus que els joves donen més importància a l'aparença exterior que a la manera de ser? I tu?

Qüestions:

Per treballar primer individualment i després en grup:

- Afegir-hi algun personatge més o treure'n algun.
- Afegir-t'hi tu fent un paper. (Pots triar un dels papers que ja hi ha o afegir un nou personatge, que inventaries).
- Amb quin dels personatges viuries i amb quin no i per què.
- Quins valors representen els distints personatges del film? (es pot posar una llista de valors positius: solidaritat, tendresa, estimació, tolerància, comprensió, generositat, amistat, etc.)

➤ Com reaccionen emocionalment els personatges?

Pots detectar algun moment del film on sigui molt explícit algun dels següents sentiments per part d'algun dels personatges principals?

	Personatge	Sentiment	Moment del film
Ira			
Temor			
Plaer			
Tristesia			
Amor			
Sorpresa			
Disgust			
Vergonya			
.....			

Ira: fúria, ultratge, ressentiment, còlera, exasperació, indignació, aflicció, acritud, fastiguejament, irritabilitat, hostilitat, violència, odi, etc.

Tristesa: pesar, malenconia, pessimisme, llàstima, autocompassió, solitud, abatiment, desesperació, aflicció, abatiment, esllanguiment, etc.

Temor: ansietat, aprensió, nerviosisme, preocupació, consternació, inquietud, cautela, incertesa, por, terror, fòbia, pànic, etc.

Plaer: felicitat, alegria, content, diversió, orgull, estremiment, embadaliment, gratificació, satisfacció, eufòria, èxtasis, etc.

Amor: acceptació, simpatia, confiança, amabilitat, afinitat, devoció, adoració, afecte, estima, tendresa, consideració, predilecció, etc.

Sorpresa: commoció, desconcert, admiració, estranyesa, atordiment, estupefacció, esbalaïment, meravellament, prodigiosament, etc.

Disgust: menyspreu, avorriment, aversió, disgust, repulsió, desplaer, desgrat, pena, aflicció, sofriment, turment, empipament, molèstia, decepció, malestar, etc.

Vergonya: culpabilitat, molèstia, disgust, remordiment, humiliació, penediment, mortificació, contricció, deshonor, etc.

Qüestions:

1. Observar amb atenció la relació entre metge i pacient. Com està tractada des del punt de vista cinematogràfic?
2. Quines explicacions populars es donen, al film, de la malaltia de John Merrick?
3. El doctor Frederick Treves, en una escena en que opera en un quiròfan, diu que hi ha una explicació social per a moltes malalties. Quina en seria la causa?
4. En el film, quina relació s'estableix entre classe, malaltia i superioritat moral?
5. Al llarg de la pel·lícula es mostren dues formes d'exhibició: pel gran públic en el circs i pels científics a l'hospital. Assenyalar els aspectes comuns i distints d'aquestes dues maneres de ser tractat.
6. En el film es troba latent el tema de la "normalitat", en forma d'anormalitat, malformació, etc. Creus que aquest concepte és fix o que va canviant amb el temps? Pots posar algun exemple d'alguna cosa que abans sembles anormal i que ara no ho sigui? Pots imaginar que una cosa que avui no és normal ho sigui d'aquí a vint anys?
7. Com jutjaries el comportament de Bytes i el del porter de l'hospital?

Activitat: qui era Joseph Carey Merrick?

"Vaig veure la llum per primera vegada el 5 d'agost de 1860. Vaig néixer a Lee Street, Leicester. La deformitat que exhibeix ara es deu al fet que un elefant va espantar la meua mare; ella caminava pel carrer mentre desfilava una processó d'animals. Es va ajuntar una enorme multitud per veure'ls, i desafortunadament van empènyer la meua mare sota les potes d'un elefant. Ella es va espantar molt. Estava embarassada de mi, i aquest infortuni va ser la causa de la meua deformitat". Així descriu Joseph Carey Merrick l'etiologia de la seva malaltia.

- Com continuaries la història?

4. LA NARRACIÓ

- Podries assenyalar l'ús d'un primer pla, d'un pla curt i d'un pla americà?
- Pots assenyalar algun pla general i algun pla de detall?
- Pots recordar un pla en picat i algun en contrapicat?
- Quina tècnica de transició d'escenes sol usar el director al llarg de la pel·lícula?
- Quants anys passen, aproximadament, des del principi de la pel·lícula fins a la darrera escena? Com ho sabem en el film?
- Podries fer un judici d'algun aspecte del film que t'hagi cridat l'atenció, com ara: el paper dels actors, la fotografia, la música, el vestuari, ...
- Des de quin punt de vista està explicada la pel·lícula? Marca amb una creu el que creguis correcte:
  - a. Per ordre cronològic
  - b. Des del començament del problema
  - c. Amb salts enrere (retrospecció o flash back)
  - d. Amb salts endavant o flash Forward
  - e. Amb el·lipsis (grans salts en el temps)
- Recordes alguna seqüència o fotograma especialment impactant?
- Per què creus que va ser rodada en blanc i negre?

➤ Quins són els moments especials del film per a tu?

1.
2.
3.

➤ Resumeix l'argument del film en 5 ratlles

1.
2.
3.
4.
5.

➤ Tria un personatge del film i inventa un diàleg entre ell i tu. Què li preguntaries, què li aconsellaries, què li suggeriries, etc.

(El teu nom) -
(el nom del personatge)-
-
-

5. EL FINAL

- Canvia el final de la pel·lícula

- Adaptar com seria la pel·lícula avui dia i al nostre país

TEMES PER REFLEXIONAR

TEMES	CONTINGUTS	ACTIVITATS
1. Identitat	· Acceptació crítica de la identitat i els interessos personals.	1. Què et fa a tu? 2. Textos de Descartes.
2. Persona	· Ús de la llibertat d'elecció en la presa de decisions morals, i reconeixement de les coherències i contradiccions entre els judicis i les accions.	1. Distingint conceptes. 2. Persones. 3. Què és una persona? 4. Text Kant: Consciència de si mateix.
3. Persones com a coses	· Consciència ètica, valoració de la dignitat, la llibertat i la responsabilitat en el desenvolupament de l'autonomia personal i l'autoestima. · Coneixement i cura del propi cos, en el context de les llibertats i drets humans.	1. Persones i coses. 2. Persones com a coses. 3. Diferències entre persones i coses. 4. Frases per comentar.
4. Dignitat	· Presa de decisions, tot desenvolupant l'autonomia personal i l'autoestima. · Desenvolupament d'hàbits de salut i mobilitat segura, identificant conductes de risc.	1. Textos legals. 2. Argumentar. 3. Exemplificar.
5. Ser diferent	· Reflexió crítica sobre les conductes responsables.	1. Manifest. 2. Normalitat i diferència. 3. L'experiència de ser diferent.
6. Estereotips	· Anàlisi dels estereotips que s'imposen com a models de conducta. · Rebuig dels prejudicis i estereotips i de les relacions basades en el domini de l'altre.	1. Detectar estereotips. 2. Buscar contraexemples.
7. Respecte	· Desenvolupament de l'afectivitat en tots els àmbits de la personalitat i en les relacions amb els altres.	1. Buscar sinònims de respecte. 2. Definicions de respecte.

1. IDENTITAT

La identitat és una necessitat bàsica de l'ésser humà. Poder respondre a la pregunta qui sóc jo és tan necessari per l'equilibri de l'individu com l'afecte o l'alimentació.

Erich Fromm planteja que: "la necessitat d'un sentiment d'identitat és tan vital i imperativa, que l'ésser humà no podria estar sa si no trobés alguna manera de satisfer-la". Segons el que ell exposa, la identitat és una necessitat afectiva ("sentiment"), cognitiva ("consciència de si mateix i del veí com a persones diferents") i activa (l'ésser humà ha de "prendre decisions", tot fent ús de la seva llibertat i voluntat).

La identitat segons l'antropologia social és el reconeixement del que hom és, per ell mateix i pels altres. La identitat és com el segell de la personalitat.

Són moltes les vivències o experiències que ens porten a pensar en l'existència d'un jo conscient, d'una identitat personal que perdura, tot retenint el passat en la memòria i tot projectant-se vers el futur.

El filòsof i matemàtic francès, **René Descartes** (1596-1650), després de dubtar metòdicament de tots els coneixements rebuts, conclou que el dubte se supera a si mateix i afirma, amb absoluta evidència, l'existència d'una realitat protagonista del dubte i del pensament. *Penso, doncs sóc* és la demostració de l'existència d'un jo conscient, d'un jo pensant. Per a ell és indubtable que existeix una realitat suport dels meus dubtes i dels meus pensaments; existeix un jo, l'essència del qual és pensar; existeix una identitat personal, permanent i autònoma, substrat de tota experiència psíquica.

Activitat 1.1. Què et fa tu?

1. És el teu nom que et fa tu?
2. La teva cara?
3. La teva manera de vestir?
4. La teva ment?
5. Els teus pensaments?
6. Si, per alguna raó, no poguessis disposar del teu cos, encara series tu?
7. Si, per alguna raó, no poguessis usar la teva ment, encara series tu?
8. Ets la mateixa persona que eres ahir?
9. Ets la mateixa persona que eres fa deu anys?
10. Ets la mateixa persona que eres quan vas néixer?
11. Quan siguis molt vell, seràs la mateixa persona que ets ara?
12. Quan siguis molt vell, seràs la mateixa persona que eres quan eres un nen petit?
13. Si tu i el teu millor amic poguéssiu intercanviar-vos les ments, de manera que tu pensessis tots els seus pensaments i ell pensés tots els teus, encara series tu?
14. Si quan eres molt petit t'haguessin portat a un altre país, de manera que haguessis crescut parlant un llenguatge completament diferent, encara series tu?

(Adaptat de Lipman, *Recerca filosòfica*)

Activitat 1.2. Textos de Descartes

Text1

"Però, què sóc, doncs? Una cosa que pensa. Què és una cosa que pensa? És una cosa que dubta, que entén, que concep, que afirma, que nega, que vol, que no vol, que també imagina, i que sent." Descartes: *Meditacions metafísiques*

Text2

"... vaig conèixer, amb això, que jo era una substància tota l'essència o la natura de la qual no es més que pensar, i que no necessita, per a ésser, de cap lloc ni depèn de cap cosa material; de manera que aquest jo, és a dir, l'ànima, per la qual jo sóc allò que sóc, és enterament distinta del cos i àdhuc més fàcil de conèixer que no aquest, i que encara que aquest no fos, l'ànima no deixaria d'ésser tot allò que és." Descartes: *Discurs del mètode*

- Què ens diuen aquests dos textos sobre la identitat?

2. PERSONA

Donada la dificultat de definir l'ésser humà en tant que radicalment distint dels animals, la filosofia al llarg del temps ha elaborat i ha anat afinant el concepte de "persona". I és que el concepte "ésser humà" és una noció massa àmplia, genèrica i indeterminada, per la qual cosa està molt a prop, encara, del món "zoològic". En canvi, al terme "persona" li donem una especificitat més pròpia a un món civilitzat, històric, culturalitzat, relacionant-lo amb valors ètics i jurídics.

El concepte "persona" assenyalava l'ésser humà, en tant que subjecte que posseeix consciència de si mateix i és responsable de les seves accions. En aquest sentit té dues accepcions: una moral i una jurídica. Des del punt de vista moral, assenyalava l'individu que és responsable i autònom, capaç d'exercir la seva llibertat i de prendre decisions. Des de la perspectiva jurídica, significa individu o subjecte capaç de tenir drets i deures.

"Persona" és referència, doncs, a l'ésser humà global i a la dignitat que se li suposa. Una dignitat especial que el distingeix dels altres éssers.

El concepte de **persona** prové del llatí *personā*, entre altres significats, té el de "màscara". A la tragèdia grega, els actors no mostraven mai la cara, sempre es cobrien el rostre amb una careta i aquesta era la *PROSOPON*, que va derivar al llatí en forma de "persona". Alguns creuen que la paraula "persona" fa referència a l'ús de la màscara com a amplificador de la veu: "personare". Així l'actor gràcies a la màscara podia fer arribar lluny la seva veu.

"Persona", doncs, etimològicament apel·la al "personatge", a una idea d'aparença, al caràcter de l'ésser humà encarnat per un actor. Com un aspecte sobreposat, no natural, postís, afegit.

Els moderns i contemporanis tenim una idea més elevada de "persona", és un mot dotat d'una certa gravetat. Avui, per "persona" entenem l'individu dotat de raó i d'autonomia, capaç de conèixer i amb consciència de si mateix. Una "persona" és més que una cosa, la qual és una mena d'objecte singular que ocupa un espai. Les coses de l'univers són objectes, la persona és subjecte. En dir subjecte ens referim, és clar, a consciència. La "persona" és subjecte perquè és conscient. És un individu dotat d'interioritat.

Activitat 2.1. Distingint conceptes

Pregunteu als estudiants què entenen per "persona" i com la distingeixen d'un individu, un subjecte o de la gent en general.

Activitat 2.2. Pla de diàleg: persones

1. Una persona és un ésser únic i irrepetible?
2. Un ésser d'un altre món pot ser una persona?
3. Tots els éssers humans són persones?
4. Una persona pot esdevenir una cosa que no és una persona?
5. Una cosa que no és una persona pot esdevenir una persona?
6. A vegades, es tracten més bé els animals que les persones?
7. Cada persona és diferent de totes les altres?
8. Està mal fet tractar les persones com si fossin coses?
9. Està mal fet tractar les coses com si fossin persones?
10. Hi ha persones que actuen com si no ho fossin?

Activitat 2.3. Què és una persona?

1. Poden ser persones les pedres, les taules, els salers, i coses així?
2. Poden ser persones els animals (com els bocs, les hienes i els iacs)?
3. Són persones algunes màquines com C-3PO, R2D2 o HAL?
4. Només els éssers humans són persones?
5. Tots els éssers humans són persones?
6. Són persones els éssers humans que dormen?
7. Són persones els éssers humans inconscients?
8. Són persones els éssers humans morts?
9. Pot una família ser considerada una persona?
10. Pot un equip de futbol ser considerat una persona?
11. Pot una nació ser considerada una persona?
12. Pot la raça humana sencera ser considerada una persona?
13. Hi pot haver persones que no tinguin mai cap sentiment?
14. Hi pot haver persones que no tinguin mai cap pensament?
15. Hi pot haver persones que no tinguin cap sentit?
16. És la teva personalitat que et fa una persona?
17. Són les teves experiències personals, privades, que et fan una persona?
18. Són les teves diferències amb l'altra gent que et fan una persona?
19. Són les teves semblances amb l'altra gent que et fan una persona?
20. És possible d'entendre completament una persona?
21. És possible que no hi hagi cap persona que pugui entendre del tot una altra persona?
22. És possible que les persones mai no es puguin entendre del tot a si mateixes?

Activitat 2.4. Text: De la consciència de sí mateix

"El fet que l'ésser humà pugui tenir una representació del seu jo fa que s'elevi per sobre de tots els altres éssers que viuen sobre la terra. Gràcies a això l'ésser humà és una persona i, en virtut de la unitat de la consciència al bell mig de tots els canvis que puguin afectar-li, és una i la mateixa persona, això vol dir que és un ésser totalment diferent, pel seu rang i dignitat, de coses, com els animals irracionals, amb els que es pot fer i desfer segons caprici. I això és així, fins i tot quan encara no s'és capaç d'expressar el jo, perquè, fins i tot, es pensa; com ho han de pensar, en efecte, totes les llengües, quan parlen en primera persona, encara que no expressin aquest jo a través d'una paraula especial. Doncs aquesta facultat (la de pensar) és l'enteniment.

És notable, però, que el nen que ja sap parlar força bé, parli de sí mateix tant de temps en tercera persona (Carles vol dinar, caminar, etc.), però que només una mica més tard (potser un any després), sembla com si se li hagués encès una llum gràcies a la qual comença a expressar-se dient: jo. Doncs des d'aquell dia ja no torna a parlar d'aquella manera. Abans se sentia a sí mateix, ara es pensa a sí mateix". Immanuel Kant. *Antropologia*.

- Què aporta aquest text de Kant al tema?

3. PERSONES COM A COSES

Paraules com "gent" i "persona" es troben en el vocabulari quotidià. De fet, doncs, es reprèn la pregunta "¿Que et fa tu?", que ara es planteja en un sentit més general.

En el llenguatge quotidià, és habitual que es faci una distinció entre coses i persones. Sembla que hi hagi una assumptió subjacent, segons la qual les persones i les coses s'exclouen mútuament: o sigui, que només les persones s'han de tractar com a persones, i només les coses com a coses. En conseqüència, sovint assumim que és incorrecte tractar una persona com una cosa.

Per això, és especialment important distingir entre les persones i les altres coses del món. Que és el que fa que una persona sigui una persona? La idea de persona es pot definir de moltes maneres, però en qualsevol cas podem dir que és un ésser racional, conscient de si mateix i posseïdor d'una identitat pròpia.

Activitat 3.1. Pla de diàleg: persones i coses

1. Una pedra pot ser una persona?
2. L'escultura de pedra d'una persona pot ser una persona?
3. Un arbre pot ser una persona?
4. Un gat pot ser una persona?
5. Si un animal té cos i ment, és una persona?
6. Si un llibre -fet de paper i de pell- conté una història, és una persona?
7. Un país pot ser una persona?

8. L'angelet que porta coses als nens quan els cauen les dents, és una persona?
9. Cada persona ha de ser diferent de totes les altres?
10. Si ni tu mateix/a ni ningú més no sabéssiu qui ets, ¿series una no-persona?

Activitat 3.2. Persones com a coses

És evident que les persones pensen i tenen sentiments, i que les coses, en canvi, no. Però hi ha ocasions en que éssers que pensen i tenen sentiments són tractats com si fossin coses.

A) En quin dels casos següents una persona és tractada com una cosa, i en quins com una persona?

1. Se't recepta penicil·lina contra la infecció.
2. El dentista et tapa el queixal.
3. Se't demana que baixis de l'ascensor, perquè porta sobrecarrega.
4. Se't dóna hora per anar al metge.
5. Se't dóna un número de torn a la botiga.
6. Se t'assigna un seient fix a l'escola.
7. Se t'expedeix un document d'identitat.
8. Se't fa un certificat d'estudis.
9. Repts propaganda comercial a nom teu.
10. Se't fa la revisió mèdica anual.
11. Es fa que un altre nen sigui amb tu al gronxador, perquè no peses prou per fer de contrapès al teu amic.

B) Heus aquí algunes expressions que impliquen "tractar les persones com a coses". ¿Impliquen totes elles que és, d'alguna forma *incorrecte*, tractar les persones com a coses?

Tractar algú com un drap brut.

Tractar algú com una flor.

Tractar algú com un gos.

a) ¿Se t'acudeixen altres expressions que comencin amb les paraules "tractar algú com..." o "ser tractat com ..."?

b) Quan sents una expressió com "la gent anava a l'autobús com si fossin una llauna de sardines" , ¿implica aquesta expressió que les persones eren tractades com a coses? ¿Se t'acudeixen altres expressions semblants?

c) ¿Has sentit mai que algú tractés les coses com a persones? Si és així, ¿en pots donar un exemple?

d) ¿Has sentit mai que algú tractés a persones com a coses? Si és així, ¿en pots donar un exemple?

e) Alguna vegada t'has sentit tractat més com a objecte (client, audiència, número, etc..) que com a persona?

Activitat 3.3. Diferències entre persones i coses

A) En les següents situacions, subratlla les que descriguin una persona que sigui tractada gairebé com si aquella persona fos una cosa:

1. Un noi convida una noia a la discoteca, perquè no es pot presentar sense acompanyant.
2. Un noi convida una determinada noia a la discoteca, perquè creu que és una noia interessant.
3. Un noi presumeix del seu germà més gran per impressionar els seus nous amics.
4. Una filla elogia la seva mare, perquè està autènticament orgullosa del que fa.
5. Un nét parla bé del seu avi, perquè aquest, que és un home vell, se senti apreciat.
6. Una mare cuina aliments substanciosos i nutritius, perquè els seus fills estiguin sans.

B) En quin d'aquest casos es tracta la persona com a cosa i en quins es tracta la persona com a persona.

- a. Vaig al metge i em pregunta què em passa.
- b. Busco un nou amic perquè el que tinc és un pesat.
- c. En Lluís no serveix per a res, és un desastre.
- d. En Jaume sempre parla de l'avi, perquè aquest s'adoni que algú l'estima.
- e. Els pares m'han dit que he d'estudiar Batxillerat.
- f. La Carme demana a la Montse que l'acompanyi al cinema perquè sap que a la Montse li agradarà.
- g. Fa uns quants dies que en Marcel està canviat. Que li deu haver passat?
- h. La Carme demana a la Montse que l'acompanyi al cinema, perquè té por d'anar-hi sola.

Activitat 3.4. Comentar

- . Una cosa pot ser digna o no, però una persona ho és sempre.
- . L'ésser humà es distingeix de l'ésser infrahumà per la seva capacitat de pensar en termes abstractes, de triar i prendre decisions.

4. DIGNITAT

La dignitat és el valor intrínsec i suprem que té cada ésser humà, independentment de la seva situació econòmica, social i cultural, així com de les seves creences o formes de pensar.

L'ésser humà posseeix dignitat per si mateix, aquesta no ve donada per factors o individus externs, es té des del mateix instant del naixement i és inalienable. Dignitat significa "qualitat de digne". Deriva de l'adjectiu llatí "dignus", i es pot traduir per "valuós". La dignitat és una característica de l'ésser humà, encara que, de vegades, s'aplica a alguns animals superiors. Conté, d'una banda, la idea de racionalitat, almenys un grau de racionalitat superior al dels altres animals, i de l'altra, la seva capacitat creativa, ja que les persones podem prendre decisions i millorar les nostres vides tot exercint la llibertat, mentre que els animals estan més subjectes als instints.

Anomenarem digne al qui pot i sap governar-se a si mateix, segons un principi racional, aquell o aquella que és "amo o mestressa de les seves accions" i, per tant, un subjecte lliure. Si és lliure no és un súbdit, no està sota l'autoritat d'un altre, és un ciutadà.

L'ésser humà, home, dona, nen, nena, ancià, malalt o sa, religiós o ateu, malvat o bona persona, blanc o negre... és "sempre digne", perquè pot decidir com ser, perquè no és només el que és, sinó també les seves aspiracions i projectes personals. Fins i tot, a l'ésser més abjecte cal reconèixer-li la possibilitat de ser una altra cosa que el que és. Així, la vida humana és respectable sempre, perquè és més que vida en sentit ampli, és vida amb sentit, és biografia.

Però aquesta dignitat no sempre ha estat reconeguda:

- Malgrat els drets assolits a les societats occidentals, moltes dones, a molts llocs, són considerades inferiors en relació a l'home i, per tant, amb menor dignitat.
- L'esclavitud es justificava dient que l'esclau no era una persona humana, sinó un objecte i, per tant, podia ser tractat com a tal. A l'època del colonialisme, es deia el mateix dels indis o dels negres: que no tenien ànima i, per tant, no posseïen dignitat humana. Així foren considerats també els jueus, els gitanos i els homosexuals durant el nazisme.

Obtingut d'aquí

Activitat 3.5. Textos legals

Els principals textos legals, que ens regeixen, parteixen del reconeixement de la dignitat de la persona humana:

"Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i en drets. Són dotats de raó i de consciència, i han de comportar-se fraternalment els uns amb els altres". (Article I de la Declaració Universal dels Drets Humans)

"Totes les persones tenen dret a viure amb dignitat, seguretat i autonomia, lliures d'explotació, de maltractaments i de tota mena de discriminació, i tenen dret al lliure desenvolupament de llur personalitat i capacitat personal". (Article 15 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya)

"La dignitat de la persona, els drets inviolables que li són inherents, el lliure desenvolupament de la personalitat, el respecte a la llei i als drets dels altres són fonament de l'ordre polític i de la pau social". (Article 10 de la Constitució Espanyola)

"La dignitat humana és inviolable, serà respectada i protegida". (Carta Europea dels Drets Fonamentals, 2000)

Activitat 3.6. Argumentar

Quins arguments es poden fer servir per justificar la dignitat de les persones?

Activitat 3.7. Exemplificar

Busca alguns exemples que mostrin que s'ha vulnerat la dignitat de les persones.

5. SER DIFERENT

Moltes vegades ens apartem de les persones que no es troben dins dels estàndards que solem qualificar de normals. I part del problema rau aquí. La primera cosa que ens hauríem de preguntar és: què és ser normal i què és ser diferent?

És molt clar que generalitzem malament i anomenem normal allò al que estem acostumats, allò que potser és majoritari en el nostre entorn, el que està dins d'una franja que la societat o la moda ha decidit, etc.

El problema és que quan es qualifica algú de normal o diferent, l'adjectiu no s'usa com una descripció, com si fos una estadística, sinó que habitualment hi ha un element pejoratiu. S'entén que el que no és "normal", és dolent. Que el millor que podem fer o ser ha d'estar dins la "normalitat".

Normal, és només una frontera imaginària, de vegades inconscient, imposada per un grup. Allò que per a uns és normal -portar els pantalons de manera que sembla que han de caure, amb la bragueta als genolls-, per altres és una pallassada. I qui té raó?

Aquest equívoc d'usar "normal" com "el que cal", el que és comú, el que entra en els meus paràmetres, ens fa jutjar malament les persones. De vegades només per la seva aparença, estranya, inusual, extravagant, etc. però el que veiem no ho és tot.

De l'home elefant es diu que és un monstre i la gent el va a veure perquè és diferent i esdevé un espectacle de fira. Ser un **monstre** és un graó elevat dins de les diferències. Un monstre és una criatura que fa por i és vista com a estranya, de poc fiar i maligna pels éssers humans. El que destaca en els monstres és l'anormalitat física. El terme ve del llatí "monstrare", que significava "ensenyar", perquè eren una cosa digna de veure (van començar sent éssers humans amb alguna deformitat que es lluien a les fires).

Activitat 3.8. Manifest

Què opines d'aquesta mena de manifest?
Està bé ser adoptat.

Està bé caminar sobre rodes.
Està bé tenir les orelles grans.
Està bé parlar tres llengües.
Està bé menjar amb espècies.
Està bé portar mocador al cap.
Està bé ser diferent.
Està bé estar grassonet.

Activitat 3.9. Normalitat i diferència

- . Qui no és diferent?
- . Què vol dir ser diferent?
- . Podem conviure entre diferents?

Activitat 3.10. L'experiència de ser diferent

Com ho explica el protagonista:

"Quan jo tenia 13 anys, ella va fer tot el possible per aconseguir que jo sortís a buscar treball. Vaig obtenir una feina a la fàbrica de cigars Freeman i allí hi vaig treballar uns dos anys. Després, la meua mà dreta va començar a créixer, fins que es va tornar tan gran i pesada que ja no vaig poder embullar els cigars, i vaig haver d'anar-me'n. Ella em va enviar per tota la ciutat per buscar treball, però ningú no volia contractar un individu deforme. Quan tornava a casa per menjar, ella solia dir-me que havia estat vagant i sense buscar feina. Es reia tant de mi, es va burlar i em va menysprear de tal manera, que vaig deixar de tornar a casa a les hores de menjar. Així que em quedava sol pels carrers, amb l'estómac buit, per no tornar i haver d'aguantar les seves befes. Del poc que jo menjava, mitges racions i plats gairebé buits, ella igualment em deia: 'És més del que et mereixes. No t'has guanyat aquest menjar'. Donat que vaig ser incapaç de trobar una feina, el meu pare em va aconseguir una llicència de venedor ambulat i vaig començar a recórrer els carrers, oferint roba i crema de sabates. En veure la meua deformitat, la gent ni tan sols m'obria la porta ni escoltava les meves ofertes. Com a conseqüència de la meua malaltia la meua vida seguia sent una misèria perpètua, de manera que, un altre cop, em vaig escapar de casa i vaig intentar sortir a vendre pel meu propi compte. Aleshores la meua deformitat havia crescut de tal manera que ni tan sols podia recórrer la ciutat sense que les multituds es reunissin al meu voltant i em seguissin pertot arreu".

- . Comenta el text, tot intentant posar-te a la pell del protagonista.

6. ESTEREOTIPS

Un estereotip és una generalització excessiva sobre un grup de persones. La gent estereotipa quan diuen que tots els membres d'una nacionalitat, religió,

raça o sexe específic són "gasius", "mandrosos" "criminals," o "ximples". Qualificar tot un grup basant-se en les accions d'alguns dels seus membres és estereotipar.

Els estereotips són creences compartides per una majoria i que defineixen globalment el comportament d'un grup social. Per aquesta raó, són una simplificació de la realitat.

Els estereotips són un conjunt de construccions mentals i lingüístiques, fruit de l'herència i d'un conjunt de prejudicis i d'actituds adquirits. Recordem l'estereotip sexista, segons el qual els homes són més forts o més agressius i les dones més dèbils o més sensibles.

L'estereotip, paraula que neix del vocabulari de la impremta, és un motlle, un cliqué i, en sentit figurat, simbolitza les idees d'alguna cosa o d'algú, acceptades com a patró o model de qualitats o conducta.

Tenen de positiu que simplifiquen la realitat, tot esdevenint eines que ens la fan més comprensible. Tenen de negatiu que fan referència a grups minoritaris o sense poder: dona, negre, homosexual, nen, musulmà, etc; a diferència de l'estàndard o model que seria: home, blanc, heterosexual, adult, cristià.

Si jo, que soc una dona, aparco malament, és possible que alguns homes que vegin comestic aparcant diguin: "dona havia de ser!". Això és un estereotip i no té cap fonament, perquè jo he vist aparcar bé i malament homes i dones.

Fins i tot quan l'estereotip és en positiu, com quan es pensa que la gent d'un grup racial és atlèticament superior, les conseqüències d'estereotipar són negatives.

Quan les creences són negatives es relacionen amb el que anomenem **prejudicis**; és a dir, valoracions negatives injustificades sobre un grup social concret. Per contra, els estereotips positius sobrevaloren la condició a la qual fan referència.

Estereotip

Es refereix a conjunts humans

És sempre compartit pel grup

Simplifiquen i, per tant, deformen sovint en negatiu

Signe més cognitiu (es relaciona amb el coneixement i les creences del grup)

És una certesa o una creença interioritzada

Prejudici

Es refereix a realitats diverses (hi entrarien les supersticions)
Pot ser individual

No són sempre negatius

Signe més actitudinal, relacionat amb aspectes emotius i afectius

Passa a l'acció

Costa molt canviar els estereotips, perquè la percepció de les persones, construïda per mitjà de l'estereotip, funciona de tal manera que no resulta gens fàcil destruir aquestes representacions que distorsionen la realitat. Ans al contrari, hi ha una forta tendència a mantenir-les. El fet d'utilitzar l'estereotip com a referent d'interpretació ens portarà a fixar-nos només en les accions de la persona que siguin coherents amb el nostre estereotip i a desestimar aquelles informacions que són poc coherents amb ell. Amb aquest procés d'anàlisi selectiva, els estereotips s'autoconfirmen contínuament, són

persistents i, per tant, difícils de canviar, malgrat que tinguem davant nostre informacions objectives i contradictòries que podrien desdir-los.

Hi ha estudis que demostren que els estereotips es poden minimitzar quan les persones hi reflexionen. Com podem reduir o fer desaparèixer els estereotips?

1. El canvi és possible especialment quan la persona ho desitja i es fa conscient del seu sistema de vivències.
2. Un dels mecanismes més efectius és el desenvolupament de l'empatia: posar-se en lloc de la persona, veure el món des de la perspectiva de l'altre, valorar les característiques dels grups o individus.
3. També és possible ajudar a canviar els prejudicis, tot assenyalant, a les persones, la inconsistència dels seus valors, actituds i comportaments. La reflexió sobre la congruència moral és molt important en aquest tema.

Activitat 6.1. Detectar estereotips

Sense anar gaire lluny, pensem en els estereotips que usem entre nosaltres i en el nostre entorn. Es tracta de passar un foli en blanc on el primer escriurà una frase que serà un estereotip, després doblegarà el full perquè el següent no el vegi, i aquest n'escriurà un altre i tornarà a doblegar el paper i així anirem sumant alguns estereotips. Una vegada acabats els llegirem i decidirem si ho són o no.

Activitat 6.2. Buscar contraexemples

En el cas que no haguessin sortit gaire estereotips aquí en tenim una colla. Intentarem buscar contraexemples:

- . Els orientals són tancats.
- . Els catalans són avars.
- . Els gitans són lladres.
- . Els nois són forts.
- . Les noies són bledes.
- . Els bombers són valents.
- . Els rics són guapos.
- . L'esport és sa.

7. RESPECTE

Respectar significa que ens adonem que alguna cosa o algú té valor. Es pot definir com la base de la moral i l'ètica. Respectar consisteix a saber valorar els interessos i necessitats de l'altre.

Aquest principi es basa en dues teories èticomorals que es poden resumir:

1. El respecte per l'autonomia de l'individu, que es basa en la capacitat que tenen les persones per gestionar la seva autodeterminació segons de les opcions individuals que disposen.

2. Protecció dels individus amb deficiències o disminució de la seva autonomia, la qual cosa exigeix que totes aquelles persones que siguin vulnerables o dependents resultin degudament protegides contra qualsevol intenció de dany o abús per altres parts.

No és fàcil explicar què és el respecte, però en canvi tothom en parla, és una paraula que sentim al carrer, en els discursos, a les convocatòries, a les esglésies, a tot arreu.

Però, com reaccionem quan alguna situació ens afecta a nosaltres directament? On queden la tolerància i el respecte quan la moto o el cotxe del davant no arrenca immediatament després que ha canviat el semàfor? O quan aquell que, desesperat perquè té una emergència, ens talla el pas en el tràfic?

El respecte implica enteniment, comprensió i també simpatia i afectivitat. El respecte exigeix la comprensió de l'altre. Posar-se a la seva pell, implica tractar de comprendre la seva posició. Implica escoltar-lo amb atenció i sense ànim de qüestionar les seves idees i acceptar la possibilitat de replantejar les nostres.

En una relació, el respecte consisteix en el reconeixement dels interessos i sentiments de l'altre. De vegades, el respecte es confon amb alguna conducta en particular, com les bones maneres o l'amabilitat, però el respecte va més enllà de les formes, és una actitud.

Un dels filòsofs que més influència ha exercit sobre el concepte de respecte en el món de l'acadèmia ha estat Immanuel Kant. En la seva filosofia moral aquest pensador sosté que els éssers humans han de ser respectats, perquè són un fi en si mateixos. En ser un fi en si mateixos, posseeixen un valor intrínsec i absolut. És, per aquest motiu, que els éssers humans tenim aquest valor tan especial, anomenat per Kant "dignitat".

Un aspecte important d'aquest concepte consisteix en el respecte a un mateix. Hi ha un gran consens entre els pensadors quant a que aquesta manifestació del respecte és una habilitat essencial per viure la vida de manera satisfactòria i plena de significat. A més, és vital per a la vida en societat. Per tot això, respectem-nos a nosaltres mateixos i a les altres persones.

Activitat 7.1. Buscar sinònims de respecte

Expliqueu el que signifiquen aquestes frases i substituïu la paraula respecte per una altra que en sigui sinònima:

- . Té un respecte exagerat a l'opinió dels seus pares.
- . Cal tenir respecte a les lleis, a la justícia, a la veritat.
- . Has de respectar les meves creences religioses.
- . Respecto el silenci a la sala de concerts.
- . El poca solta no té respecte a la paraula donada.
- . No es respecta a si mateix.
- . En Joan fa respecte per la seva força hercúlia.
- . No respecta res ni ningú.
- . És un edifici que fa respecte.
- . Quan el vaig conèixer em va infondre un gran respecte.

Activitat 7.2. Definicions de respecte

Aquí teniu unes quantes definicions de respecte, perquè hi aneu reflexionant...

respecte

Deferència, sentiment de reverència envers algú per raó dels seus mèrits, el seu rang, el seu saber, la seva edat, etc.

respecte

Acció de considerar alguna cosa com una cosa que hom ha de tenir en compte.

respecte

Consideració de l'excel·lència d'alguna cosa que porta a no faltar-hi.

respecte

Manifestació concreta d'aquest sentiment amb accions o paraules.

respecte

Consideració de la superioritat de força d'algú o de quelcom que porta a evitar-ho, a no afrontar-ho.

faltar al respecte (a algú)

No guardar-li mirament, ni la consideració que li pertoca.

Tria i retoca, si cal, la que més encaixi amb la teva definició i fes-ne un dibuix al·legòric.

* * *

Evidentment a la pel·lícula hi ha presents molts altres temes. Aquests temes es poden explorar als manuals de Filosofia 3/18 *Recerca filosòfica* i *Ètica i convivència* que es poden baixar gratuïtament de la xarxa des de www.grupiref.org

PER ACABAR

ACCIÓ

Una tasca d'informació i d'interiorització de certes actituds és necessària per comprendre i poder prendre decisions personals i orientar la pròpia vida, però no n'hi ha prou. Cal passar a l'acció. Si ens hem convençut d'alguna cosa al llarg del visionat de la pel·lícula i del treball posterior, cal que en quedi constància i que es mostri perquè els altres se n'aprofitin. Aquesta tasca es portarà a terme com a cloenda i com a avaluació parcial.

Serà una tasca que farem entre tot el grup-classe per donar-nos també una nova oportunitat d'interrelacionar-nos, perquè creiem que una educació en valors ha de posar èmfasi en les activitats que portin a sentir la necessitat de relacionar-se i treballar plegats.

En el cas de la pel·lícula que ens ocupa proposem de fer **un manifest**, tot partint de les idees que hagin sorgit al llarg dels diàlegs.

Un manifest és una declaració pública de principis i intencions, sovint de naturalesa política o artística, però també ètica. Darrerament, també hi ha manifestos des del món de la tecnologia. Són declaracions de principis en relació als valors que es defensen, tot argumentant i donant consignes de com aconseguir-ho.

Us proporcionem alguns exemples de manifestos que us poden ajudar a confeccionar el vostre.

. **Polítics**

El manifest Comunista, per Karl Marx i Friedrich Engels.

. **Informàtic**

El manifest GNU, per Richard Stallman.

. **Ètic**

L'imperatiu hedonista, per David Pearce.
(en anglès)

. **Artístic**

El manifest futurista, per Filippo Tommaso Marinetti.

Altres manifestos lligats al món de l'art i la literatura.

AVALUACIÓ

1. La millor activitat ha estat...
2. El més interessant ha estat...
3. El que més he valorat és
4. El més divertit o suggerent ha estat...
5. M'hauria agradat més si...
6. Què he après?
7. De què em servirà el que he après?

PER ANAR MÉS ENLLÀ

BIBLIOGRAFIA

MONTAGU, A. *The Elephant Man. A study in human Dignity*. Ed. Acadian House, 1996.

FORD, P i HOWELL, M. *La verdadera historia del hombre elefante*. Editorial Nogué, Madrid, 2008.

WEBS SOBRE JOHN MERRICK:

WEB1

WEB2